

European Social Science History Conference, Lejda, 26–29 marca 2025 roku

W dniach 26–29 marca 2025 r. na Leiden University odbyła się piętnasta konferencja z cyklu European Social Science History Conference (ESSHC), organizowana przez International Institute of Social History w Amsterdamie. Każde spotkanie w ramach tej serii organizowane jest w innym mieście. Do Lejdy uczestnicy mieli dotrzeć w 2020 r., niestety epidemia COVID pokrzyżowała te plany – wydarzenie odwołano na kilka tygodni przed jego rozpoczęciem. W kolejnym roku zorganizowano je w formule online, a w 2023 r. już stacjonarnie w Göteborgu. Tegoroczna konferencja stanowiła zatem nawiązanie do tamtych niespokojnych czasów, a zarazem była udaną realizacją wcześniejszych planów organizatorów.

W wydarzeniu wzięło udział ponad 1500 uczestników z 52 krajów. Wygłoszone referaty zostały ujęte w prowadzone równoległe sesje zorganizowane w ramach paneli tematycznych (*networks*). Tych ostatnich było 27. Odbyły się 373 sesje referatowe w następujących panelach (liczby w nawiasie oznaczają liczbę sesji): „Family and Demography” (31), „Women and Gender” (30), „Global History” (27), „Ethnicity and Migration” (25), „Labour” (25), „Economic History” (23), „Criminal Justice” (21), „Politics, Citizenship and Nations” (21), „Social Inequality” (21), „Culture” (18), „Health and Environment” (18), „Sexuality” (18), „Education and Childhood” (15), „Oral History” (15), „Elites and Forerunners” (13), „Rural” (11), „Africa” (9), „Urban” (9), „Material and Consumer Culture” (8), „Spatial and Digital History” (8), „Theory and Historiography” (8), „Antiquity” (7), „Middle Ages” (7), „Asia” (6), „Religion” (6), „Science and Technology” (6), „Latin America” (3). Niektóre sesje odbywały

się pod szyldem dwóch lub trzech paneli tematycznych. Ponadto zorganizowano pięć spotkań dyskusyjnych (*roundtables*), trzy omawiające wybrane publikacje oraz jedną sesję specjalną. W niniejszym sprawozdaniu skupię się na tych zorganizowanych w ramach panelu „Spatial and Digital History”.

W pierwszej z nich – „Mapping Histories: Geospatial and Social Interactions” – Orysia Vira (Ukrainian Catholic University) przedstawiła możliwości wykorzystania Systemów Informacji Przestrzennej (GIS) do badań nad odonimią dawnego Lwowa. O wczesnonowożytnym Lwowie mówił także Jakub Wysmułek (ISP PAN), skupiając się na badaniu zmian populacji oraz granic etnicznych i religijnych w przestrzeni miasta. Tematyka miejska była również jednym z tematów poruszanych w referacie Ireny Benyovsky Latin (Croatian Institute of History), dotyczącym roli urzędników weneckich (rektorów) w rozwoju terytorialnym Wenecji i ich wpływu na rozwój ośrodków miejskich.

W drugiej sesji – „Mapping Migratory and Persecution Trajectories across Europe and Beyond (XXth Century)” – wygłoszono cztery referaty. Anton Prendocin (Centre National de la Recherche Scientifique) przedstawił prace dotyczące mapowania migracji Żydów z Lubartowa. Z kolei Maël Le Noc (Shoah Memorial, Paris), opowiedział (online) o sieciach społecznych Budapesztu z połowy XX w. w ujęciu przestrzennym. Scharakteryzował główne źródło wykorzystywane w swoich badaniach, którym jest rejestr ocalałych z Holocaustu Żydów w Budapeszcie, obejmujący ok. 70 tys. osób. Następnie prelegent zaprezentował model bazy danych, pozwalającej m.in. na odtwarzanie relacji rodzinnych między poszczególnymi osobami i określenie rodzaju tych relacji (rodzic/dziecko, żona/mąż, żona/zaginiony mąż). Kolejny prelegent – Michal Frankl (Masaryk Institute and Archives of the Czech Academy of Sciences) – zaprezentował

badania dotyczące obszarów przy- i międzygranicznych w Europie Środkowo-Wschodniej w końcu lat trzydziestych, na których nierzadko przebywali migranci podróżujący z jednego kraju do drugiego, niemogący dostać się do żadnego z nich. Autorka ostatniego referatu Naama Serik-Levi (The Hebrew University of Jerusalem) skupiła się z kolei na mapowaniu kierunków migracji Żydów z terenu przedwojennej Polski w czasie drugiej wojny światowej.

W kolejnej sesji – „Digital Approaches To Maritime And Colonial Histories” – Jordi Ibarz (Universitat de Barcelona) zaprezentował projekt dotyczący automatycznej ekstrakcji danych z prasy dotyczących ruchu statków w wybranych portach (Barcelona, Marsylia, Hawana, Buenos Aires) w latach 1850–1914. Z kolei Ana Ribeiro (University of Évora) przedstawiła projekt MONSOON, który ma na celu wykorzystanie metod i narzędzi cyfrowych w badaniu działalności Portugalii na morzach azjatyckich w latach 1580–1640. W trzecim referacie Jiaqi Zhu (KNAW Humanities Cluster) zaprezentowała sposoby wykorzystania narzędzi cyfrowych (m.in. Natural Language Processing) do automatycznego wydobywania informacji ze zdigitalizowanych źródeł archiwalnych dotyczących działalności Holenderskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej.

Czwarta sesja zatytułowana została „Digital Humanities and the Shaping of Historical Consciousness” i składała się z trzech referatów. W pierwszym z nich Wiktor Werner (UAM) opowiedział o badaniach nad obecnymi zmianami w świadomości historycznej Ukraińców oraz o wykorzystaniu w tym celu nowoczesnych narzędzi pozwalających analizować źródła cyfrowe (m.in. filmy z serwisu YouTube). Gerben Zaagsma z kolei (University of Luxemburg) skupił się w swoim wystąpieniu na dziejach historii cyfrowej, w szczególności na roli kontaktów między badaczami z różnych krajów, dokonując

wstępnej periodyzacji dziejów historii cyfrowej. Trzeci referat, autorstwa Colina Pooley’a (Lancaster University), poświęcony był badaniom korespondencji wymiennej między tzw. korespondencyjnymi przyjaciółmi (*Pen Pals*) z drugiej połowy XX w., a więc między osobami, które komunikowały się jedynie listownie, z czasem niekiedy spotykając się w rzeczywistości.

W następnej sesji – „DARIAH.lab Infrastructure in Action: Empowering Research and Collaboration in the Humanities and Social Sciences” – wystąpiła grupa pracowników IH PAN. Tomasz Królik, we wspólnym referacie z Marią Guzik-Jureczką, opowiedział o strukturze i możliwych zastosowaniach bazy WikiHum, poświęconej gromadzeniu polskich danych historycznych. Z kolei Adam Zapała przedstawił sposoby budowania grafu wiedzy dla danych biograficznych w oparciu o duże modele językowe (współautor referatu – Piotr Jaskulski). W trzecim referacie Anna Zajchrowska-Bołtromiuk (we wspólnym wystąpieniu z Adamem Zapałą) opowiedziała o przygotowywaniu cyfrowej edycji „Monumenta Vaticana res gestas Polonicas illustrantia”. W ostatnim referacie Michał Gochna (we współpracy z Grzegorzem Myrdą) przedstawił INDXR – wielofunkcyjny system służący do zarządzania danymi historycznymi i przygotowywania cyfrowych edycji źródłowych.

Szоста sesja pt. „A Hybrid Perspective on Contemporary Mnemonic Practices: Getting Beyond «Digital» Memory Studies” składała się z dwóch referatów. W pierwszym z nich Sebastian Graf (Lund University) przedstawiał współczesne cyfrowe muzea ukraińskie poświęcone wojnie ukraińsko-rosyjskiej. Prelegent analizował relacje muzeum cyfrowego, w którym odbiorca może się poruszać postacią niczym w grze komputerowej, do muzeum realnego. Wskazywał też na kontekst powstawania tego typu inicjatyw jako swego rodzaju wojnę narracji. Z kolei drugi prelegent, Robin Ekelund (Malmö

University), analizował funkcjonowanie pamięci historycznej w grupach zainteresowań działających w serwisie Facebook oraz to, jak świat cyfrowy wpływa na obecne kultury pamięci, zwłaszcza w zakresie masowej i szybkiej produkcji informacji.

W następnej sesji – „Contentious Politics Studies, Protest Event Analysis, and the digital challenge” – Marten Düring (University of Luxembourg) opowiedział o związkach pomiędzy mediami i społeczeństwem w świetle toczonych na łamach prasy szwajcarskiej w latach 1945–2011 debat dotyczących cywilnego zastosowania energii jądrowej w Szwajcarii. W kolejnym wystąpieniu Jens Aurich (International Institute of Social History, Amsterdam) analizował możliwości i ograniczenia wykorzystania metod cyfrowych do półautomatycznego pozyskiwania danych o konfliktach społecznych i pracowniczych z historycznych gazet, omawiając wyniki projektów pilotażowych oraz potrzebę krytycznej refleksji nad cyfrowymi badaniami historii pracy. Motyw protestów pojawił się w kolejnym referacie, w którym Tiago Carvalho (University Institute of Lisbon) prezentował nowe podejście badawcze dotyczące analizy wydarzeń związanych z protestami ruchu na rzecz rozwoju mieszkalnictwa w Lizbonie w latach 2012–2020. Z kolei Magnus Olofsson (Lund University) oraz Magnus Wennerhag (Södertörn University) przedstawili dwa prowadzone przez siebie projekty, realizowane w tym samym czasie i poświęcone podobnej tematyce, a mianowicie wykorzystania nowoczesnych metod cyfrowych do automatycznej ekstrakcji danych ze źródeł historycznych dotyczących protestów w Szwecji w XIX i XX w. w kontekście badań nad rozwojem procesów demokratycznych w tym okresie.

Ostatnia sesja zatytułowana „Tracing Administrative Practices: a Data-Driven Dive Into Migration and Demographic History” odbyła się w ramach dwóch paneli tematycznych – „Spatial and Digital

History” i „Ethnicity and Migration”. W pierwszym referacie Eva Pfanzerter (University of Innsbruck) zaprezentowała metody i wyzwania harmonizacji danych z różnych źródeł dotyczących migracji z i do Południowego Tyrolu w 1939 r. i w latach 1945–1955. Z kolei Rik Hoestra i Marijke van Faassen (Huygens Institute) skupili się na podkreśleniu znaczenia krytyki źródeł – zarówno analogowych, jak i cyfrowych – w łączeniu transnarodowych zbiorów dotyczących migracji, ukazując, jak administracyjne narzędzia rejestracyjne (formularze, karty, systemy) nie tylko gromadziły, lecz także kształtowały informacje o migrantach, oraz jak ich powtarzalność może być wykorzystana w metodach obliczeniowych. W ostatnim referacie Estelle Bunout (University of Luxembourg) zaprezentowała metody i narzędzia cyfrowe (w tym te służące do automatycznego odczytu rękopisów np. Transkribus) do maszynowego wydobywania danych z zeskanowanych źródeł przy jednoczesnym ścisłym powiązaniu odczytu z oryginalnym źródłem, w tym wypadku raportami policji ds. cudzoziemców południowoluksemburskiego miasta Dudelange.

Podsumowując, liczne referaty wygłoszone w panelu „Spatial and Digital History” pokazują bogactwo tematów, jakie podejmują badacze zajmujący się zagadnieniami z zakresu historii cyfrowej. Wiele wystąpień łączyła podobna metodologia i problemy, z jakimi mierzą się zespoły badawcze. Tematyka cyfrowa i przestrzenna podejmowana była, sądząc z tytułów i abstraktów referatów, także w wystąpieniach prezentowanych na sesjach z innych paneli tematycznych. Wszystko to pokazuje, że cyfrowość na dobre zagościła w badaniach historycznych, stając się w wielu wypadkach ich immanentną częścią.

Kolejna konferencja ESSHC odbędzie się w 2027 r. w Lyonie. ■

Michał Gochna
(Warszawa)